

СУДОВО–БУХГАЛТЕРСЬКА ЕКСПЕРТИЗА: ШЛЯХИ І НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО– ПРАВОВОЇ ТА МЕТОДИЧНОЇ СУТНОСТІ.

Глибоко переконаний в тому, що процес удосконалення будь-якої земної науки вічний і недосяжні, оскільки навіть дуже обдарована людина не в змозі своїм обмеженим розумом осягнути безліч чинників, які об'єктивно впливають на формування тієї чи іншої наукової дисципліни. Проте, це аж ніяк не означає, що людина не повинна вивчати, досліджувати і удосконалювати не тільки окремі земні науки, але й процес розвитку суспільства в цілому.

В процесі дослідження нормативно-правових та методичних засад судово-бухгалтерської експертизи було виявлено, що в сучасних умовах господарювання вони досить суттєво не відповідають встановленим вимогам. Так, зокрема, аналіз змісту чинної Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень дає [2] можливість зробити обґрунтовані висновки про те, що даний нормативний документ, який охоплює всі чинні судові експертизи, недостатньо враховує методичні та організаційні особливості проведення найбільш розповсюдженої серед судових експертиз – судово-бухгалтерської експертизи (С.Б.Е.). Нормативно- правові, медичні, методологічні та організаційні особливості С.Б.Е. настільки неординарні, що об'єднати їх з усіма іншими видами судових експертиз практично неможливо і недоцільно. Насамперед це стосується документів і реєстрів бухгалтерського обліку, в яких можуть мати місце ті або інші зовнішні ознаки, що свідчать про можливі порушення і зловживання.

У зв'язку з цим пропонуємо в чинній Інструкції про призначення і проведення судових експертиз окремо виділити інформацію, що стосується лише судово-бухгалтерської експертизи, оскільки в Інструкції вона взагалі відсутня.

В окремому розділі Інструкції доцільно відобразити наступні формальні ознаки документів, що сигналізують про можливість зловживань:

- відсутність при виконавчому документі розпорядчого документа і навпаки;
- складання документа з порушенням встановленої форми;
- відсутність основних реквізитів документа / дата, номер, підпис тощо;
- взаємна невідповідність і протиріччя між окремими реквізитами документа;

- відсутність при документах відповідних додатків або сумарна невідповідність основного документа його додаткам;
- розходження показників різних примірників одного і того ж документа;
- наявність різного роду підчисток, неоговорених виправлень тощо.

Крім того, необхідно окремо зазначити зовнішні ознаки облікових реєстрів аналітичного і синтетичного обліку, що свідчать про можливі порушення і зловживання:

- відсутність необхідних записів у реєстрах аналітичного обліку по тих чи інших синтетичних рахунках;
- використання рахунків, не передбачених планом рахунків бухгалтерського обліку;
- наявність записів, не підтверджених первинними документами;
- неправильні підрахунки підсумків і переносів з однієї сторінки на іншу;
- невідповідність записів однієї й тієї ж операції в різних реєстрах синтетичного та аналітичного обліку;

Сьогодні розкриття злочинів в економічній сфері стає неможливим без знань судово-бухгалтерської експертизи. Більшість порушень економічного законодавства знаходить своє відображення в бухгалтерському обліку. Це в основному ті порушення і зловживання, які здійснюють бухгалтери-економісти.

Як показала практика, значна частина експертних досліджень пов'язана з такими зловживаннями, які в своєму підсумку вимагають застосування процедури аналізу економічного змісту бухгалтерських проведень і відповідних фінансово-господарських операцій, на основі яких вони складені. Іншими словами - виникає об'єктивна необхідність досліджувати реєстри синтетичного і аналітичного обліку, в яких зафіксовані операції - зловживання. Абсолютна більшість зловживань, які фіксуються в реєстрах бухгалтерського обліку, стосуються складання бухгалтерських проведень, за допомогою яких облікові працівники скривають ті або інші зловживання.

Аналіз зазначеного типу зловживань показав, що їх можна поділити на чотири основні види, які при цьому часто переплітаються між собою і взаємодоповнюють одні одних, створюючи тим самим складні об'єкти експертного дослідження.

Найбільш розповсюдженим видом таких зловживань є складання економічно необґрунтованих проведень. Маю на увазі проведення, які юридично чинні, але в даному конкретному випадку не відображають економічної суті операції, на основі якої складено це проведення. Наприклад, за наслідками ревізії списується недостача грошей в касі. На

основі акту ревізії каси бухгалтер склав проведення за кредитом рах. 30 “Каса” на дебет рах. 91 “Загальновиробничі витрати”.

Таким чином, економічно необґрунтоване проведення (Дт рах. 91 Кт. рах. 30) дало змогу скрити недостачу грошей і списати її за рахунок підприємства.

За допомогою процедури аналізу економічного змісту зазначених проведенень бухгалтер-експерт може розкрити і юридично обґрунтувати зазначене вище зловживання.

Бувають випадки, коли бухгалтер складає проведення на основі надуманих операцій і відповідно фальсифікованих документів. Як правило, це стосується документів бухгалтерського оформлення. Типовим прикладом такого зловживання може служити розрахунок природних втрат матеріальних цінностей з метою необґрунтованого покриття виявленої їх недостачі. Слід звернути увагу на те, що такий розрахунок може бути складений за завищеними нормами і навіть по таких видах матеріальних цінностей, на які взагалі не передбачені норм природних втрат. Таким чином, розкрадання матеріальних цінностей можна списати за рахунок підприємства, використовуючи відповідний фальсифікований розрахунок і складаючи на його основі економічно необґрунтоване бухгалтерське проведення.

Аналогічним способом бухгалтер може привласнити грошові кошти методом штучного їх списання на надуманих підзвітних осіб (Дт рах. 372 “Розрахунки з підзвітними особами” Кт рах. 30 “Каса”), з послідуочим списанням дебіторської заборгованості на затратні рахунки (Дт рах. 91,92 “Адміністративні витрати” Кт рах. 372). Основою для таких проведенень служать фальсифіковані документи. В таких випадках крім аналізу економічного змісту проведенень використовують почеркознавчу експертизу.

Іноколи бухгалтер складає такі проведення, які забороняються правилами бухгалтерського обліку. Це, як правило, так звані зверх складні проведення, коли одночасно дебетують і кредитують два і більше бухгалтерських рахунки, з метою скриття зловживань методом заплутування бухгалтерського обліку. Оперативно розкрити реальний економічний зміст таких проведенень практично не можливо і тому виникає потреба відновлювати бухгалтерський облік, перетворюючи зверх складні в систему простих і доступних за своєю суттю проведенень.

В практиці судово-бухгалтерської експертизи є випадки, коли бухгалтера з метою скриття зловживання використовують заборонені методи виправлення помилок, допущених в бухгалтерських регістрах. Найбільш типовий варіант таких виправлень полягає в неправильному використанні методу червоного сторно в тому розумінні, що сторнування

бухгалтерського проведення проводиться лише частково у вигляді “одностороннього червоного сторно” Тобто коригують не все проведення, а лише якусь його частину (або дебет або кредит) в залежності від суті зловживання.

Підсумовуючи інформацію про зловживання, які фіксують в аналітичних і синтетичних реєстрах бухгалтерського обліку необхідно назвати наступні найбільш типові:

- складання фіктивних бухгалтерських проведеннь, які не підтверджені первинними чи зведеними документами;
- складання бухгалтерських проведеннь з кореспонденцією рахунків, яка не відповідає економічному змісту операцій;
- складання коригуючих бухгалтерських проведеннь без реальної необхідності в цьому;
- використання незаконного методу виправлення бухгалтерських проведеннь в іншому календарному періоді тощо.

Зазначену вище інформацію доцільно окремо зафіксувати в чинній Інструкції, як таку, що відображає особливості експертного дослідження саме в умовах судово-бухгалтерської експертизи.

Література:

1. Закон України «Про судову експертизу». Затверджений постановою Верховної Ради України від 25.02.1994р. №4038 – XII. (зі змінами і доповненнями).
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998р. №53/5 (зі змінами і доповненнями).
3. Мумінова – Савіна Г.Г. Судово-бухгалтерська експертиза: Навч. Посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 202с.

Голяш І.Д., к.е.н., доцент ТНЕУ

РОЛЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ АУДИТУ ДЛЯ ПОСИЛЕННЯ БЕЗПЕКИ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах традиційний аудит не задовольняє потреб підприємств, оскільки він, зазвичай, обмежується проведенням незалежної